O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

ZAMONAVIY INNOVATSION TADQIQOTLARNING DOLZARB MUAMMOLARI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI: YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR

mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami

(2024-yil 17-18-may)

(1-qism)

JIZZAX-2024

“Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar” mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami – Jizzax: O‘zMU Jizzax filiali, 2024-yil 17-18-may. 410-bet.

Respublika miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallarida zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari sohasidagi innovatsion tadqiqotlar aks etgan.

Globallashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur’atlar bilan rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e’tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarni qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma’ruza tezislari to‘plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo‘nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o‘qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Mas’ul muharrirlar: DSc.prof. Turakulov O.X., PhD. O‘ralov A.I.

Tahrir hay’ati a’zolari: p.f.d.(DSc), prof. Turakulov O.X., b.f.f.d. (PhD) O‘ralov A.I., t.f.f.d.(PhD), dotsent Abdumalikov A.A., t.f.n., dots. Baboyev A.M., t.f.f.d.(PhD), dots. Abduraxmanov R.A., p.f.f.d.(PhD) Eshankulov B.S., p.f.n., dots. Alimov N.N., p.f.f.d.(PhD), dotsent Alibayev S.X., p.f.f.d. (PhD) Halimov O‘.H., p.f.f.d.(PhD), dotsent Karshiyev A.A., f.f.f.d.(PhD), dotsent Sindorov L.K., t.f.f.d.(PhD), dotsent Nasirov B.U., b.f.f.d. (PhD), dotsent Mustafaqulov M.A., f.f.f.d. (PhD) Alibekov D.A.., f-m.f.f.d. (PhD) Sharipov X.F., ps.f.f.d.(PhD) Norbekova B.Sh., i.f.n., dots. Tsoy M.P., Qayumov O.A., Jo‘rayev M.M.

Mazkur to‘plamga kiritilgan ma’ruza tezislarining mazmuni, undagi statistik ma’lumotlar va me’yoriy hujjatlarning to‘g‘riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o‘zlari mas’uldirlar.

использовать силу эмоций таким образом, чтобы способствовать устойчивости, равновесию и оптимальному физиологическому функционированию. Принятие этого целостного подхода позволяет нам ориентироваться в сложном гобелене эмоций и вести более здоровую и полноценную жизнь.

Литературы:

1. *К Изард.* Эмоции человека. — М.: МГУ, 1980. — 440 с.
2. *А. С. Батуев.* Глава 6. Факторы организации поведения. #3. Роль эмоций в организации поведения // Физиология высшей нервной деятельности и сенсорных систем. — 3-е издание. — СПб.: «Питер», 2010. — С. 177. — 320 с. — (Учебник для вузов). — ISBN 978-5-91180-842-6.
3. *Александрин В. В.* Знак эмоции противоположен направлению изменения мотивационного возбуждения // Актуальные проблемы современной науки. № 6 (103) Год: 2018 Страницы: 113—117 DOI 10.25633/APSN.2018.06.09
4. *Лоуренс Хоуэллс*. Эмо ции, которые нами управляют. Как не попасть в ловушки гнева, вины, печали. Когнитивно-поведенческий подход. = Lawrence Howells.

PSIXOLOGIYADA SHAXS MUAMMOSI

Otamuratov Rustam Uskanovich
O‘zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali
Muhammadiyev Abdumo‘min Abduxoliq o‘g‘li
O‘zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali talabasi
rustamota1989@gamil.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada shaxs psixologiyasi muammolaring mohiyati, uning asosiy xususiyatlari va psixologik muammolar bilan bog‘liq tushunchalar tahlil qilinadi. Psixologik muammolarning turlarini aniqlashga va ularning mazmuniga ko‘ra psixologik muammolarni tasniflash tizimining modelini qurishga harakat qilinadi.

Kalit so‘zlar: psixologik muammo, shaxsning psixologik muammolari, psixologik muammolarni tahlil qilish, psixologik muammolarni hal qilish, psixologik muammolarni tasniflash.

Kirish. Psixologik muammolarni hal qilish uchun ko‘plab uslubiy tizimlar va usullar yaratilgan bo‘lsada, [1] psixologik muammolarni tashxislash uchun DSM yoki

ICD kabi maxsus umumiy qabul qilingan yondashuvlar yoki diagnostika tizimlari mavjud emas. Har bir mutaxassis o‘z bilimi, tajribasi va psixoterapevtik yo‘nalishiga asoslanib, mijozning muammosini o‘zi belgilaydi. Natijada, amaliy ishda ham, mutaxassislar tayyorlashda ham psixologik muammolarga yo‘naltirish jarayoni sub'ektiv, intuitiv bo‘lib, agar mutaxassis ma'lum bir psixoterapevtik yo‘nalishga qat'iy amal qilsa, u holda bir tomonlama. Bizning fikrimizcha, psixologik muammolarning yagona nazariyasi va tasnifi tizimi hamda ularni tashxislash mezonlari mavjud emasligi nafaqat ishni, balki amaliy psixologlar tayyorlashni ham sezilarli darajada murakkablashtiradi. Bizning fikrimizcha, amaliy psixologiyaning asosiy muammosini hal qilish faqat jamoaviy asosda mumkin, ammo bu erda biz muammoning konturlarini va uni hal qilish tamoyillari haqidagi qarashlarimizni belgilashga harakat qilamiz. Avvalo, biz "psixologik muammo" tushunchasini aniqlashga harakat qilamiz. Psixologik lug‘atlarda, ilmiy va o‘quv adabiyotlarida bu tushuncha kamdan-kam ta'riflanadi va farqlanadi. Biz ikkita ta'rifni topa oldik. Shunday qilib, T. D' Zurilla va boshqalarning fikriga ko‘ra, [2] “Muammo (yoki muammoli vaziyat) bu adaptiv faoliyat uchun javob talab qiladigan hayotiy vaziyat yoki vazifa (hozirgi yoki kelajak), ammo bu javobning ijobiy natijasidir, aniq emas yoki bir yoki bir nechta to‘siqlar mavjudligi sababli mumkin emas”. “A. Blaser va hammualliflar psixologik muammoni’’ bemorning moslashish imkoniyatlariga qo‘yiladigan ortiqcha talablar" deb ta'riflaydilar [3].

Psixologik muammoning turli xil ta'riflarini mashhur psixologik adabiyotlarda ham topish mumkin. Shunday qilib, amaliy psixologiya ensiklopediyasida N.I. Kozlov psixologik muammolarni, “aniq ratsional asosga ega bo‘lmagan ichki muammolar" deb ta'riflaydi [4]. Psixologik muammolarni metodologik nuqtai nazardan tushunishimiz muammoli yondashuv deb ataladigan yondashuvga asoslanadi, unga ko‘ra har qanday jarayonni muayyan muammoni hal qilishga qaratilgan harakat sifatida ko‘rish mumkin [7]. Bu pozitsiyadan kelib chiqib, psixologik, ijtimoiy-psixologik, patopsixologik jarayonlar, xulq-atvor reaktsiyalari va shaxs faoliyati psixologik muammolarni hal qilish shakllari sifatida qaralishi mumkin[8]. Psixolog va mijozning birgalikdagi ishi esa shaxsning psixologik muammolarini tashxislash, tushunish va hal qilishga qaratilgan jarayon sifatida qaralishi mumkin [5]. Psixologik muammoni shaxs yoki guruh ichidagi, ruhiy norma doirasida namoyon bo‘ladigan, lekin noqulaylik, zo‘riqish hosil qiluvchi, shaxs yoki guruhning normal rivojlanishi, faoliyati va moslashuvini murakkablashtiradigan, aktuallashtirilgan psixologik qarama-qarshilik deb ta'riflaymiz[6]. Keling, ushbu ta'rifni ochishga harakat qilaylik. Birinchidan, biz muammoni qarama-qarshilik deb hisoblaymiz, chunki har qanday to‘siq, qiyinchilik yoki ziddiyat qarama-qarshi tendentsiyalar o‘rtasidagi ziddiyatni aks ettiradi. Aytishimiz mumkinki, har qanday muammoning asosi qarama-qarshilik bo‘lib, har qanday muammoni, shu jumladan psixologik muammoni ham shuasos orqali tavsiflash mumkin. Misol uchun, qo‘rquvni yashash istagi yoki o‘z-o‘zini hurmat qilish istagi va bu istaklarga tahdid soladigan vaziyat o‘rtasidagi ziddiyat sifatida tavsiflash mumkin. Shu bilan birga, agar qarama-qarshiliklar tegishli bo‘lsa, psixologik muammoning mavjudligi haqida gapirishimiz mumkin. Ikkinchisi yashirin shaklda mavjud bo‘lishi mumkin, potentsial va mavzuni bezovta qilmaydi va muammo sifatida qabul qilinmaydi. Noqulaylik, keskinlik va umuman salbiy his-tuyg‘ular odatda dolzarb

muammolar bilan birga keladi, garchi ba'zida, masalan, intellektual muammolar bilan, keskinlik ijobiy ma'noga ega boʻlishi mumkin (masalan, ijodiy ish paytida). Bizning fikrimizcha, psixologik muammolar shaxsning moslashuvi, rivojlanishi va normal faoliyati uchun oʻziga xos toʻsiqlardir. Ushbu toʻsiqlarni bartaraf etish xususiyatlari, shaxsiy rivojlanish variantlarini belgilaydi, (progressiv, regressiv, patologik rivojlanish).

Ushbu ta'rifda biz psixologik (normal) va "psixiatrik" deb ataladigan muammolarni farqlashga harakat qildik, ya'ni. ruhiy kasalliklar (ingliz tilidagi adabiyotlarda bu tushunchalar odatda sinonim sifatida qabul qilinadi). Aslida, ruhiy kasalliklar ham psixologik muammolardir, ammo normal emas, balki patologiya doirasida. Shunday qilib, psixologik muammolarning ikki turini ajratib koʻrsatish mumkin ruhiy kasalliklar natijasida yuzaga keladigan patologik muammolar, (kasallik belgilari) va normal faoliyat koʻrsatadigan psixikaning ziddiyatlarini aks ettiruvchi "normal" muammolar. Shuni ta'kidlash kerakki, ushbu turdagi muammolar orasidagi chiziq juda nozik, ajratish qiyin, barqaror emas va koʻpincha muammoning oʻzi bilan emas, balki ushbu muammoga duch kelgan odamning xususiyatlari va uning ushbu muammoga munosabati bilan belgilanadi.

Shu bilan birga, patologik muammolar koʻpincha oddiy psixologik muammolarning chuqurlashishi va keskinlashishi va ularning etarli darajada hal qilinmasligi natijasida yuzaga keladi. Ma'lumki, ruhiy kasalliklar tasnifi DSM va ICD tizimlarida keltirilgan. Psixologik muammolarni tasniflash tizimida, bizning fikrimizcha, patologik muammolarni ular oʻzini namoyon qiladigan psixikaning pastki tuzilishining psixologik muammolari boʻlimida alohida kichik guruh sifatida taqdim etish mumkin (bu, albatta, juda munozarali masala). Masalan, fikrlashning psixologik muammolari boʻlimida fikrlashning buzilishi (masalan, aldashlar, assotsiativ jarayonning buzilishi va boshqalar) alohida kichik guruhda taqdim etilishi mumkin.

Amaliy psixologiya psixologik muammolarni ularning mazmuniga koʻra tasniflashni, turli xil shaxsiy tuzilmalarning muammolarini aniqlash, guruhlash va tavsiflashni talab qiladi. Aynan shu tasnif asosida psixologik muammolarning diagnostika tizimini qurish kerak. Tabiiyki, bunday tasnif tizimini yaratish faqat koʻplab mutaxassislarning birgalikdagi sa'y-harakatlari bilan mumkin, bu erda biz bunday tizimni qurish uchun faraziy modelni taqdim etishga harakat qilamiz. Psixologik muammolarni tasniflash uchun birinchi navbatda ularning namoyon boʻlish sohalarini aniqlash kerak. Biz toʻrtta shunday yoʻnalishni aniqladik.

1. Shaxsning ruhiy sohasi.
2. Shaxsning biologik quyi tuzilishi.
3. Shaxsiy rivojlanish, uning hayot yoʻli, hozirgi va kelajagi.
4. Shaxs va atrof-muhit oʻrtasidagi munosabatlar tizimi.

Shaxsning ruhiy quyi tizimi bilan bogʻliq muammolar. Oʻz-oʻzini tizimining muammolari - bu oʻz-oʻzini anglash, oʻzini oʻzi anglash, oʻziga boʻlgan munosabat, oʻzini his qilish, oʻzini oʻzi yaxlitligi bilan bogʻliq muammolar, (adekvat oʻzini oʻzi anglash, narsisizm, pastlik kompleksi, depersonalizatsiya, dismorfofobiya, shaxsiyatning boʻlinishi, va boshqalar.). Oʻz-oʻzini pastki tuzilmalari bilan bogʻliq muammolar, (masalan, zaif ego, kuchli superego yoki id), himoya mexanizmlari (etarli boʻlmagan, etuk boʻlmagan himoya mexanizmlari va boshqalar). Shaxslararo

ziddiyatlar. Introspektsiya va mulohaza yuritish, o‘z tajribalarini anglash va og‘zaki ifodalash bilan bog‘liq muammolar.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, jamiyat bilan shaxsning munosabatlari, erkinligi uning xuquqi va burchlari, insoniy qadiryatlari xaqidagi muammolar barcha tarixiy davrda xam buyuk mutaffakirlarining etiborda turgan eng muhim masalalaridan bo‘lib hisoblangan. Shaxsning ma'naviy, axloqiy va diniy sohalari muammolari - aybdorlik, axloqiy tanazzul, axloqiy ziddiyat, ma'naviy inqiroz, qadriyatlar to‘qnashuvi, fanatizm, sektalar bilan bog‘liq muammolar va boshqalar. Shaxslararo munosabatlar bilan bog‘liq psixologik muammolar (shaxslararo nizolar, raqobat, o‘zaro dushmanlik, sevgi muammolari, munosabatlarning sovishi, o‘ziga xos, shaxslararo munosabatlarning uzilishi natijasida yuzaga keladigan muammolar, masalan, yaqinlarning o‘limi, er-xotinlarning ajralishi, o‘zaro munosabatlar bilan bog‘liq muammolar. qarama-qarshi jinslar, do‘stlar, qarindoshlar, qo‘shnilar va boshqalar).

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. G‘oziyev E.G‘. Umumiy psixologiya. 1-kitob. Psixologiya bg‘limi talabalari uchun g‘quv qg‘lanma. T. G‘zMU. 2003 y.

2. Otamuratov R., Muhammadiyev A. YATROGENIYA KELIB CHIQISH TARIXI VA ILK QARASHLAR //Журнал Педагогики и психологии в современном образовании. – 2024. – Т. 4. – №. 2. – С. 3-9.

3. Otamuratov R., Toshbekov H. PSIXOLOGIK XIZMAT SOHASIDAGI MAUMMOLAR VA YECHIMLAR //Журнал Педагогики и психологии в современном образовании. – 2024. – Т. 4. – №. 2. – С. 16-22.

4. Otamuratov R., Internet foydalanuvchilari hisiy intellekt xususiyatlari. PSIXOLOGIYANING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLARI., Professor Ergash G‘oziyevich G‘oziyev xotirasiga bag‘ishlanagan xalqaro Uchinchi ilmiy amaliy konfrensiyasi. – 2024. – T:. 102-106 b.

5. Vasilyuk F. YE. Psixologiya perejivaniya. M., 1984.

6. Vvedeniye v psixologiyu/ Pod obshey red. A. V. Petrovskogo. M., 1997.

7. Vilyunas V. K. Psixologicheskiye mexanizmi motivatsii cheloveka. M., 1990.

8. Vigotskiy S.L. Sobraniye sochineniy v 6-ti tomax. M. 1984.

DEMENSIYA SINDROMI KASALLIGINI KELIB CHIQISHI

Otamuratov Rustam Uskanovich
O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali
Husanova Muhayyo Avazbek qizi
O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali talabasi
apus2405@jbnuu.uz

Annotatsiya: Ushbu maqola demensiya kelib chiqishi, tibbiyot psixologiyasiga o‘zaro aloqadorligi, davolash muolajalari hamda demensiya borasida o‘rganilgan izlanishlar tahlili va natijalari haqida yozilgan.